

PRIKAZI, RECENZIJE

Bojan VRANIĆ

POLITIČKE IDEOLOGIJE.

OD ISTINE DO TIRANIJE

Fakultet političkih nauka in CLIO,

Beograd, 2024

154 str., 1.100,00 RSD

(ISBN: 978-86-7102-717-5)

Delo Bojana Vranića »Politične ideologije: Od resnice do tiranije« vrača razpravo o ideologiji in ideologijah spet v orbito politologije. Po dolgem času. Po veliki zmagi strankarske liberalne demokracije in s tem prilagoditvah delovanja političnega sistema pospešeni koncentraciji kapitala na poveč(ev) anem Zahodu se znova pojavlja vprašanje, kaj je resnica in kaj laž v politiki. Ta ambicija ni izrastla iz kritike kapitalizma, temveč ob boku razprave o kovidizaciji politike in trampizaciji. Trumpu gre zasluga, da je razpravo o dejstvih nadgradil s pojmom »alternativna dejstva« in s tem v jedru kapitalistične demokracije spodnesel samorazumevanje zahodnega sveta kot neproblematične v nedogled se perpetuirajoče resnice, ki ji samozaverovano mirnost najedata azijski avtoritarizem zlasti ruskega ter kitajskega tipa in hkrati vedno prisotna fantazma tu za vogalom prežečega socializma ali komunizma, ki vsi skupaj proizvajajo laži in poskušajo zaslepiti jasnost vpogleda zahodnih množic v jedro resnice. Trumpova zmaga, ugotavlja Vranić, je »odprla vrata boju glede tega, kaj je resnično in lažno v politiki« (str. 10).

V uvodu Vranić v izhodišče svoje razprave postavlja razmerje med resnico in lažjo. Navrže trditev, da sta »kriza

resnice in neulovljivost znanja o politiki značilnosti sodobne družbe. Politični odnosi in orientacije so bili v preteklosti bistveno bolj trdni« (str. 10). Tako so lahko politični voditelji lažje narisali nasprotnika na platna prepoznavnosti svojim privrženecem in politika je s tem dobila jasnost in predvidljivost.

Vranić je delo razdelil na tri sklope in jih naslovil s tremi vprašanji: 1. česa ne vemo o političnih ideologijah; 2. kaj vemo o političnih ideologijah; 3. kaj lahko rečemo o političnih ideologijah.

Prvo poglavje začenja s prepričanjem, da se »z ideologijami govori nekaj pomembnega, vendar se našemu jeziku izmika narava znanj, ki jih one reproducirajo« (str. 16).

Za Vranića so ideologije »(kolektivna) akcija, ki je usmerjena k anticipiranju spremembe vedenja v svetu okrog nas« (str. 21). Po pravilu je svet, ki nas obkroža, razumljen negativno: nesvoboden, nepravilčen, neenakopraven in celo nenaraven. V jeziku politične znanosti je jasno, da »ideologija predpostavlja polariziran svet« in tako »tam, kjer ni polarizacije, kjer vlada enumje, ni družbene potrebe po ideologiji« (str. 22).

V posebnem poglavju se Vranić loti nekaj Marxovih označb ideologije, začenši z najbolj uveljavljeno, da je ideologija lažna oz. sprevrnjena zavest. Najprej opozarja na Marxovo misel iz Nemške ideologije; Marx zapiše, da poznamo eno samo znanost, znanost zgodovine, pri čemer se »skoraj vsa ideologija reducira na preobrnjeno pojmovanje te zgodovine ali na popolno abstrakcijo od nje. Ideologija sama je le

ena od strani te zgodovine« (str. 25). Pri tem Vranić opozarja, da se v ideologijo vrvica »razredni interes kot resničnostni princip«. Marx govori tudi o vladajoči ideologiji, ki je ideologija vladajočega razreda, v povezavi z zgodovino pa je za Vranića ideologija »preoblikovanje zgodovine, tako da ustreza vladajočemu razredu, da ponudi legitimnost ureditvi, ki drži naključne individue zasužnjene v lažni predstavi o materialnih pogojih eksistence« (str. 27).

Vranić navaja tudi Marxovo misel o tem, da zavest ne more biti nič drugega kot ozaveščena bit, bit ljudi pa je njihov stvarni življenjski proces. In naprej: »Zavest ne določa življenja, temveč življenje določa zavest.« Vranić vključuje tudi Marxov koncept fetišizacije blaga, ki omogoča razumevanje popolne sprejemljivosti kapitalističnega izkoriščanja delavcev.

Za Vranića je ideologija »integralni del našega strukturiranja političnega sveta« (str. 35). Od tu naprej se ukvarja s problemom jezika v ideologiji.

Poglavje o tem, kaj vemo o političnih ideologijah, zastavi s Karlom Popperom in Hannah Arendt. Oba namreč gledata na ideologijo kot na »patologijo zgodovine, ki vodi v totalitarizem« (str. 49–50). Nato pa se obsežno posveti delu Karla Mannheima *Ideologija in utopija*, pri čemer je izhodišče, kako ljudje dejansko mislijo v javnem življenju in politiki kot instrumentu kolektivnega delovanja. Vranić je prepričan, da je prav Mannheim dosegel, »da se domena političnih ideologij prezrači« (str. 59). Nato se Vranić posveti diskurzivnemu pristopu, po katerem je ideologija reprodukcija teksta in govora, sledi obravnava sociopsiholoških teorij ideo-

logije. Tu omenja tudi delo Daniela Bela *Konec ideologij*, katerega glavna poanta je v tem, da so politične ideje izčrpane in da gre v politiki samo še za bitko med posamezniki glede tega, kdo lahko zagotovi večjo gospodarsko rast in materialno bogastvo.

Vranić koncept ideologije postavlja tudi v razmerje do politične socializacije in politične kulture (Almond, Verba).

Potem se na kratko ustavi pri kritični teoriji družbe, ki ji gre za razkrinkanje vladanja, tudi tako, da reflektira ideologijo in s tem upa na prispevek k procesu emancipacije človeštva. Prek Gramscija pride do Althusserja ter njegovih ideoloških aparatov in koncepta interpelacije. Pri poststrukturalizmu Vranić opazi predvsem koncept pripovedovanja zgodb, pri katerem je v ospredju osebna izkušnja, ter koncept narativa, ki stavi na mite in legende.

Nato se Vranić posveti delu Michaela Freedena, ki izhaja iz predpostavke, da je za analizo relevantno samo tisto mišljenje, ki se smiselno lahko poveže z vedenjem. Zanima ga, kako ljudje politično mislijo: »Vloga misli je, da vednju da strukturo, ki mu zagotavlja konsistentnost in predvidljivost« (str. 89).

V tretjem razdelku se Vranić ukvarja s tem, kar lahko napišemo o političnih ideologijah. Nekako povzema že povedano in postreže z nekaj primeri uporabnosti analize ideologemov.

Delo Bojana Vranića je dobra osvežitev razprav o ideologiji, o razmerju med resnico, ideologijo, znanostjo in politiko ter o njenem pomenu za delovanje politike.

Igor LUKŠIČ